

VALCKS EN VAN KOUTEREN ORGEL IN DE GEREFORMEERDE ZUIDERKERK

De “nieuwe” Zuiderkerk beschikt in het begin over een klein orgel met 10 registers, afkomstig uit een katholieke kerk en volgens dhr. Albert Meek, door zijn vader Joh. Meek, piano- en orgelhandelaar, geplaatst. (De heren Joh. Meek en R. Benes zijn jarenlang organist geweest, zowel in de Zuiderkerk, als in de Noorderkerk). In de Asser kerkbode van 18 oktober 1929 wordt een artikel vermeld en een advertentie geplaatst van een orgelconcert door Jan Zwart, dat door hem zal worden gegeven op donderdag 24 oktober, 's avonds om acht uur in de Zuidersingelkerk. Bewijs van toegang 25 cent. In het artikel schrijft ds. Gerber: “Dit concert beoogt een tweeledig doel: het nuttige en aangename met elkaar te verenigen. Het gaat om het nieuwe orgel voor ons kerkgebouw Zuidersingel.” Een bestaand sluimerend orgelfonds wordt weer in de belangstelling geplaatst met enkele artikelen van de ds. B. A. Bos in de Asser kerkbode van juni en juli 1931. In een artikel uit de Asser kerkbode van 31 juli 1931 lees ik het volgende o.m.: “Toen ik mijn artikelenreeks over het orgelfonds begon, had ik niet kunnen denken, dat zo spoedig de zaak zich zoo ontwikkelen zou, dat we binnen afzienbare tijd een nieuw orgel zouden kunnen krijgen. Maar thans sta ik verlegen en verwonderd. Maandag 20 juli sprak de kerkenraad over het orgelfonds! En met alle stemmen voor werd besloten de hand aan de ploeg te slaan. Binnen vier weken f. 10.000,- bijeen, dat was het parool! En de kerkenraad ging voorop! De lijst circuleerde terstond, met een verrassend resultaat. Bij allen was enthousiasme, omdat gevoeld werd dat het moest. En nu, nadat we drie dagen gewerkt hebben, overschrijden we de eerste f 3.000,= reeds! En ook de “Molenstraat” doet mee”. Op 7 april 1932 is het nieuwe orgel in gebruik genomen met een bespeling van de heer F. Timmermans, organist en stadsbeiaardier te Rotterdam. Het orgel is gebouwd door de orgelmakers Valcks en Van Kouteren, volgens de heer A. Meek, voor een bedrag van f. 10.000,=. Voor die tijd een groot bedrag voor een kerkorgel. Gezien de omvang qua registers is het een groot orgel en gebouwd in de orgeltechniek van die tijd, n.l. pneumatisch, d.w.z. overbrenging van de klavieren naar het pijpwerk door winddruk, dus niet mechanisch, d.w.z. rechtstreeks, de hedendaagse techniek. Het orgel omvat 26 registers verdeeld over hoofdwerk, bovenwerk en pedaal. De klavieren zijn bovenop de rechter zijkant van de orgelkas aangebracht. Wat is een hoofdwerk en een bovenwerk? Deze vraag werd mij door iemand gesteld. Het hoofdwerk van dit nieuwe orgel heeft een bezetting van 10 registers, totaal ca. 896 orgelpijpen en orgelpijpjes, die zich bevinden in de onderste ruimte van de orgelkas en bespeelbaar zijn vanuit het eerste handklavier (onderste). Het bovenwerk van dit orgel heeft een bezetting van 9 registers, totaal 504 orgelpijpen en orgelpijpjes en

bevindt zich op een etage hoger en is bespeelbaar vanuit het tweede klavier (bovenste). Het bovenwerk in dit orgel wordt gebouwd in een zgn. zwelkast. Eén der wanden van deze kast wordt voorzien van smalle deuren, welke als jaloezieën vanuit de speeltafel kunnen worden geopend en gesloten. Het pedaal omvat 7 registers met totaal 210 orgelpijpen, die zich in het front (de grote pijpen aan beide zijkanten van de orgelkas) en achter in de orgelkas bevinden. Het orgel beschikt verder voor de organist over allerlei koppelingen en speelhulpen, om hem het gemakkelijk te maken bij de registratie.

Uit de kerkelijke archieven van de Gereformeerde Kerk van Assen komen enkele brieven te voorschijn, die aanduiden, hoe het verdere verloop met het orgel is geweest. In een brief van de muziekcommissie, gedateerd 27 september 1962 en namens de commissie getekend door de secretaris Mr. E.J. van de Blom en gericht aan de heer Mense Ruiter te Groningen, wordt hem verzocht een Onderzoek in te stellen naar de onderhoudstoestand van het orgel in het kerkgebouw Zuidersingel 39 te Assen en haar mede te delen welke naar zijn mening de kosten van algeheel herstel zullen zijn. De commissie zal tevens gaarne zijn suggesties ontvangen omtrent door hem noodzakelijke of gewenst geachte aanvulling of wijziging der dispositie, zulks met kostenopgave. Bij een brief van 27 oktober 1962 van de muziekcommissie aan de heer Ruiter, wordt hem toegezonden:

- a. een afschrift van een rapport met plan van restauratie, opgemaakt op 4 januari 1955 door de heer Johan van Meurs (toenmalig organist van de Akerk te Groningen).
- b. een schrijven d.d. 4 oktober 1962, door Feike Asma gericht aan de voorzitter van het Nederlands Orgelcomitee, de heer Drost. De inhoud van beide is door mij niet achterhaald.

De heer Mense Ruiter zendt op 16 mei 1963 aan de weledelgestrenghe heer mr. E.J. van der Blom, Vaart Z.Z. 125: "Offerte betreffende het herstel van het kerkorgel van de Gereformeerde Kerk te Assen, aanwezig in het kerkgebouw aan de Zuidersingel, als nadere uitwerking van de begroting dienaangaande, d.d. 15 februari 1963. De in dit stuk genoemde bedragen zijn geldig voor een tijd van twee maanden." Het betreft: (Ik bespaar u alle details)

1. De pneumatische verbinding tussen de speeltafel met 2 handklavieren en het pedaal te vervangen door elektrische overbrenging.
2. Uitbreiding van het aantal registers met 4 op het bovenwerk, wordt dus 13 registers.
3. Verplaatsing van de speeltafel naar de galerij (zoals het nu is).
4. Kosten f. 26.500,=.

De werkzaamheden zijn vermoedelijk in het jaar 1964 en begin 1965 uitgevoerd. Op 1 december 1975 krijgt Mense Ruiter B.V., opdracht om ingrijp-

20²² pende werkzaamheden aan het orgel uit te voeren. Een belangrijk werk is geweest, dat het pijpwerk van het pedaal, dat achter in de orgelkas staat, o.a. de Bazuin beter tot klinken kan worden gebracht. Daarvoor moet een achterwand achter hoofdwerk, bovenwerk en pedaal worden aangebracht. De totale kosten bedragen f. 22.380,=. De onderhoudskosten zijn steeds een grote zorg geweest. In het jaar 1992/1993 heeft er een grootonderhoud plaats gevonden. De elektrische magneten in de bovenwerk-hulpladen, totaal 224 stuks moeten vervangen worden. Met andere belangrijke werkzaamheden komt het bedrag op ongeveer f. 18.000,=. Er moet rekening gehouden worden, dat deze soort orgels ook voor de toekomst veel onderhoud hebben. Orgels met mechanische overbrenging, zoals het orgel van de Marturiakerk hebben een minimaal onderhoud. Het is toch een orgel met een prachtige klank en veel registratiemogelijkheden. Het orgel telt 30 registers met ongekende variaties voor de organist.

De dispositie van het orgel is als volgt:

Hoofdwerk:		Bovenwerk		Pedaal	
Prestant	16 v(oet)	Bourdon	16 v	Violon	16 v
Prestant	8 v	Vioolprestant	8 v	Subbas	16 v
Bourdon	8 v	Roerfluit	8 v	Gedekte bas	16 v
Octaaf	4 v	Viola d. Gamba	8 v	Octaaf bas	8 v
Fluit	4 v	Vox Celeste	8 v	Octaaf bas	4 v
Nasard	2 2/3 v	* Octaaf	4 v	Octaaf bas	2 v
Octaaf	2 v	Open fluit	4 v	Bazuin	16 v
Mixtuur	3-5 sterk	* Octaaf	2 v		
Cornet	4 sterk	Woudfluit	2 v		
Trompet	8 v	* Quint	1 1/3 v		
		Sesquialter	2 sterk		
		* Scherp	4 sterk		
		Basson Hobo	8 v		

“Stomme” registers

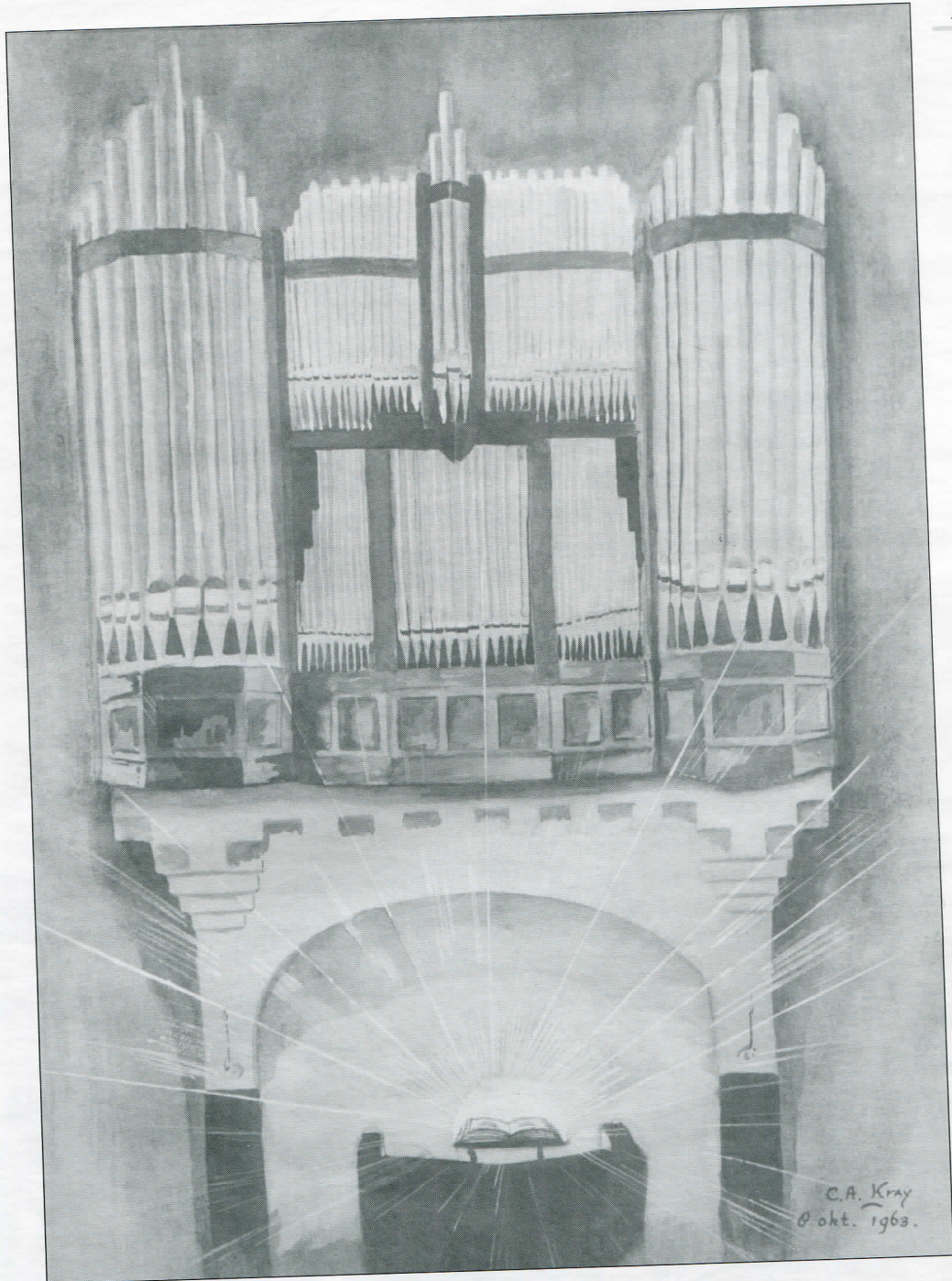
Tremulant (Bovenwerk)

4 koppels

Diverse speelhulpen

* Toegevoegde registers in 1964/1965

(gegevens van o.a.: J.B. van Mechelen)

Pentekening Zuiderkerkorgel, door C.A. Kray.